

HØJESTERETS DOM

afsagt onsdag den 22. juni 2022

Sag BS-25262/2021-HJR
(2. afdeling)

Direktoratet for Kriminalforsorgen
(advokat Paw Fruerlund)

mod

A
(advokat Claus Bonnez, beskikket)

og

Sag BS-25448/2021-HJR

A
(advokat Claus Bonnez, beskikket)

mod

Direktoratet for Kriminalforsorgen
(advokat Paw Fruerlund)

I tidligere instanser er afsagt dom af Retten i Horsens den 8. oktober 2019 (BS-34763/2018-HRS) og af Vestre Landsrets 8. afdeling den 2. december 2020 (BS-49689/2019-VLR).

I pådømmelsen har deltaget fem dommere: Jens Peter Christensen, Oliver Talevski, Anne Louise Bormann, Kristian Korfits Nielsen og Rikke Foersom.

Påstande

Direktoratet for Kriminalforsorgen har nedlagt påstand om frifindelse, subsidiært stadfæstelse af landsrettens dom og mere subsidiært frifindelse mod betaling af et mindre beløb.

A har gentaget sine påstande for landsretten.

Anbringender

Direktoratet for Kriminalforsorgen har anført navnlig, at der i hele perioden fra juni 2016 til maj 2017 var fornøden hjemmel i straffuldbyrdelseslovens § 60, stk. 1, til ordningen med rutinemæssige undersøgelser af, hvilke effekter A havde i sin besiddelse i sin celle og på sin person. Med hensyn til personundersøgelserne bemærkes, at § 60, stk. 1, indeholder hjemmel til at foretage undersøgelser, der indebærer fuldstændig afklædning.

Ved vurderingen af undersøgelsesordningen skal det tillægges betydelig vægt, at A var sigtet for terrorkriminalitet relateret til Islamisk Stat, og at han under en tidligere afsoning over for en af Kriminalforsorgens ansatte havde givet udtryk for at være tilhænger af Islamisk Stat.

Undersøgelsesordningen var i hele perioden nødvendig for at sikre overholdelse af ordensbestemmelser og iagttagelse af sikkerhedshensyn, navnlig for at forhindre A i at påvirke retssagen og radikalisere andre indsatte.

Undersøgelsesordningen var endvidere i overensstemmelse med Kriminalforsorgens vejledninger om risiko- og analysebaseret håndtering af anholdte og arrestanter mv. og om håndtering af klienter med særlig skærpet opmærksomhed.

Kriminalforsorgen foretog gennem hele perioden løbende konkrete vurderinger af, om og i hvilket omfang der fortsat var grundlag for at opretholde undersøgelsesordningen, og der er ikke grundlag for at tilsidesætte Kriminalforsorgens vurdering, hvorefter ordningen på intet tidspunkt indebar et uforholdsmæssigt indgreb, jf. straffuldbyrdelseslovens § 60, stk. 4.

Undersøgelsesordningen indebar ikke krænkelse af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 3 om forbud mod umenneskelig eller nedværdigende behandling eller artikel 8 om ret til respekt for privatliv.

Det skal herved tillægges vægt, at der ikke skete berøring som led i personundersøgelserne, at der ikke deltog kvindeligt personale i undersøgelser, der indebar afklædning, og at der ikke skete arbitrær eller nedværdigende behandling med det formål at ydmyge A.

Med hensyn til celleundersøgelserne skal det tillægges vægt, at de var nødvendige for at forebygge uro eller forbrydelse, og at der ikke fandtes andre og mindre indgribende foranstaltninger, der var egnede til at tilgodese disse hensyn.

Hvis der foreligger en krænkelse af As rettigheder efter Menneskerettighedskonventionen, og denne krænkelse berettiger til godtgørelse, skal godtgørelsen fastsættes til et lavere beløb end 30.000 kr.

A har anført navnlig, at han fra juni 2016 til maj 2017 uberettiget var underlagt en ordning med daglige undersøgelser af sin celle og sit legeme.

Undersøgelserne af hans legeme indebar fuld afklædning, og de skete automatisk og uafhængig af, om der var konkret mistanke om uretmæssig besiddelse af effekter eller lignende. I alt blev han udsat for sådanne legemsundersøgelser i over 300 tilfælde.

Straffuldbyrdslovens § 60, stk. 1, indeholder ikke hjemmel til personundersøgelse, der indebærer fuld afklædning. En sådan undersøgelse kan kun foretages, hvis de skærpede krav i § 60, stk. 3, er opfyldt.

Der er endvidere ikke hjemmel i straffuldbyrdslovens § 60 eller loven i øvrigt til at iværksætte og opretholde en ordning med daglige person- og celleundersøgelser.

Selv om straffuldbyrdsloven måtte indeholde hjemmel til at iværksætte en ordning med rutinemæssige automatiske undersøgelser, var den konkrete undersøgelsesordning ikke lovlig, da den blev gennemført på en sådan måde, at den efter sit formål og den krænkelse og det ubehag, som den forvoldte, var et uforholdsmæssigt indgreb, jf. lovens § 60, stk. 4.

Undersøgelsesordningen indebar krænkelse af Menneskerettighedskonventionens artikel 3 om forbud mod umenneskelig eller nedværdigende behandling og artikel 8 om ret til respekt for privatliv.

Der skal herved lægges vægt på undersøgelsernes hyppighed og ordningens varighed, hvilket må sammenholdes med det forhold, at han ikke på noget tidspunkt blev fundet i uretmæssig besiddelse af effekter. Det må også indgå, at han på intet tidspunkt optrådte på en sådan måde, at ordningen var nødvendig af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn.

For så vidt angår personundersøgelserne skal der lægges særlig vægt på, at disse blev gennemført ved fuld afklædning. Undersøgelserne indebar i mange

tilfælde inspektion af anus, ligesom han blev beordret til at indtage ydmygende stillinger.

Kriminalforsorgens beslutninger om at iværksætte og opretholde undersøgelsesordningen er ugyldige.

Efter krænkelsernes karakter, omfang og den lange periode, som de strakte sig over, skal godtgørelsen fastsættes til 80.000 kr.

Højesterets begrundelse og resultat

Sagens baggrund og problemstilling

A blev den 8. juni 2016 varetægtsfængslet som sigtet for overtrædelse af straffelovens bestemmelser om hvervning og træning til terror. Han blev ved anke-dom af 16. marts 2018 idømt 3 års fængsel og udvist af Danmark med indrejseforbud for bestandig.

I en periode på mere end 11 måneder (10. juni 2016 til 22. maj 2017) var A underkastet forholdsordre om særlig skærpet opmærksomhed. Forholdsordren indebar, at han dagligt skulle personundersøges, have sin celle undersøgt og detekteres med mobildetektor.

Der blev i alt foretaget 301 undersøgelser af hans person og 318 undersøgelser af hans celle. Ingen af disse undersøgelser førte til fund af effekter, som han uretmæssigt var i besiddelse af.

Hovedspørgsmålet er, om ordningen med daglige undersøgelser af As person og celle var i strid med straffuldbyrdelseslovens § 60 og indebar krænkelse af hans rettigheder efter artikel 3 og artikel 8 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Personundersøgelserne

Højesteret lægger som landsretten til grund, at A i forbindelse med undersøgelserne af sin person som regel skulle tage sit tøj af, og at han derefter skulle dreje rundt og i nogle tilfælde også gå ned i hugsiddende stilling, ligesom han i enkelte tilfælde skulle sprede ballerne. Som anført af landsretten kan det ikke lægges til grund, at der medvirkede kvindeligt personale ved undersøgelser, der indebar afklædning, eller at der i forbindelse med undersøgelserne blev fremsat nedladende kommentarer.

A har anført, at § 60, stk. 1, ikke indeholder hjemmel til personundersøgelse, der indebærer fuld afklædning, og at sådan undersøgelse kun kan foretages, hvis de skærpede krav i § 60, stk. 3, er opfyldt.

Straffuldbyrddelseslovens § 60, stk. 1, indeholder hjemmel til at undersøge en indsats person, hvis en sådan undersøgelse er nødvendig for at sikre, at ordensbestemmelser overholdes, eller sikkerhedshensyn iagttages. Efter § 60, stk. 3, kan der af ordens- og sikkerhedsmæssige hensyn træffes bestemmelse om nærmere undersøgelse af den indsattes person, hvis der er bestemte grunde til at antage, at den indsatte er i uretmæssig besiddelse af effekter. Undersøgelse skal i alle tilfælde ske under iagttagelse af reglen om forholdsmæssighed i § 60, stk. 4, og undersøgelse, der indebærer afklædning, må kun foretages og overværes af personer af samme køn som den indsatte, medmindre der er tale om sundhedspersonale, jf. § 60, stk. 6. Efter § 60, stk. 7, må en undersøgelse som nævnt i stk. 3, kun foretages under medvirken af en læge, der tager stilling til, om indgrebets gennemførelse er lægeligt forsvarligt under hensyn til den hermed forbundne smerte og risiko samt den indsattes tilstand.

Af forarbejderne til § 60 fremgår det om personundersøgelser efter stk. 1, at der med udtrykket "undersøge, hvilke effekter en indsat har i sin besiddelse på sin person" sigtes til indgreb, der har karakter af legemsbesigtigelse, dvs. indgreb, hvor der ikke sker nogen indtrængen i det menneskelige legeme eller nogen egentlig beføling af legemet i undersøgelsesøjemed. Det fremgår om stk. 3 (tidligere stk. 2), at bestemmelsen indebærer en lovfæstelse af adgangen til at foretage en nærmere undersøgelse af den indsattes person, dvs. indgreb, hvor beføling af legemet er et led i selve undersøgelsen. Endvidere fremgår, at bestemmelsen i stk. 7 (tidligere stk. 6), hvorefter undersøgelse af den indsatte som nævnt i stk. 3 kun må foretages under medvirken af læge, svarer til reglerne om medvirken af læge ved legemsundersøgelse i retsplejelovens § 792 e, stk. 3, jf. § 792, stk. 1, nr. 2 (Folketingstidende 1999-00, tillæg A, lovforslag nr. L 145, s. 3787).

Efter ordlyden af straffuldbyrddelseslovens § 60 og sammenhængen mellem bestemmelsens stk. 1, 3, 6 og 7, sammenholdt med de nævnte forarbejder finder Højesteret, at § 60, stk. 1, indeholder hjemmel til personundersøgelse, der indebærer fuld afklædning.

Spørgsmålet er herefter, om undersøgelserne af As person opfyldte kravene om nødvendighed og forholdsmæssighed, jf. § 60, stk. 1, jf. stk. 4.

A var sigtet for hvervning og træning til terror relateret til Islamisk Stat. Han var på den baggrund og på grund af stor risiko for ulovlig kommunikation underkastet forholdsordre om særlig skærpet opmærksomhed, hvilket indebar en ordning med bl.a. daglige undersøgelser af hans person.

Undersøgelserne i henhold til ordningen blev gennemført rutinemæssigt og sy-

stematisk over mere end 11 måneder, herunder på dage hvor A ikke havde forladt sin celle. Som nævnt førte ingen af undersøgelserne til fund af effekter, som han uretmæssigt var i besiddelse af.

På den baggrund finder Højesteret, at personundersøgelserne i en række tilfælde var i strid med straffuldbyrdelseslovens § 60, stk. 1, jf. stk. 4. Højesteret finder som landsretten, at de retsstridige undersøgelser efter deres karakter og omfang indebar nedværdigende behandling i strid med Menneskerettighedskonventionens artikel 3.

Celleundersøgelserne

Højesteret lægger til grund, at undersøgelserne af As celle var meget grundige, at cellen blev efterladt, som den var inden undersøgelsen, og at han blev orienteret før eller efter undersøgelsen.

Straffuldbyrdelseslovens § 60, stk. 1, indeholder hjemmel til at undersøge en indsats celle, hvis sådan undersøgelse er nødvendig for at sikre, at ordensbestemmelser overholdes, eller sikkerhedshensyn iagttages.

Også med hensyn til undersøgelserne af As celle er spørgsmålet, om undersøgelserne opfyldte kravene om nødvendighed og forholdsmæssighed, jf. § 60, stk. 1, jf. stk. 4.

Ved vurderingen af nødvendigheden og forholdsmæssigheden af disse indgreb må det indgå, at celleundersøgelse ikke er så indgribende som personundersøgelse. Det må imidlertid tillige indgå, at celleundersøgelserne blev gennemført i henhold til en ordning, der også indebar daglige rutinemæssige undersøgelser af hans person.

Celleundersøgelserne blev i henhold til ordningen gennemført rutinemæssigt og systematisk over mere end 11 måneder, herunder på dage hvor A ikke havde forladt sin celle, og uden at han i nogen tilfælde blev fundet i uretmæssig besiddelse af effekter.

På den baggrund finder Højesteret, at celleundersøgelserne i en række tilfælde var i strid med straffuldbyrdelseslovens § 60, stk. 1, jf. stk. 4.

Undersøgelserne af As celle udgjorde et indgreb i hans ret til respekt for privatliv, jf. Menneskerettighedskonventionens artikel 8, stk. 1. Et sådant indgreb er efter artikel 8, stk. 2, kun berettiget, hvis det sker i overensstemmelse med loven og er nødvendigt i et demokratisk samfund f.eks. for at forebygge uro og forbrydelse.

Højesteret finder, at de undersøgelser af As celle, der var i strid med straffuldbyrdelseslovens § 60, også indebar en krænkelse af artikel 8.

Godtgørelse

Højesteret tiltræder, at A har krav på godtgørelse for de skete krænkelse af artikel 3 og 8, jf. princippet i erstatningsansvarslovens § 26 sammenholdt med Menneskerettighedskonventionens artikel 13. Godtgørelsen fastsættes efter et skøn over sagens samlede omstændigheder og under hensyntagen til Menneskerettighedsdomstolens praksis, jf. konventionens artikel 41. Højesteret lægger navnlig vægt på den skete krænkelse af artikel 3.

Højesteret fastsætter godtgørelsen til 30.000 kr.

Konklusion

Højesteret stadfæster landsrettens dom som bestemt nedenfor.

THI KENDES FOR RET:

Landsrettens dom stadfæstes med den præcisering, at Direktoratet for Kriminalforsorgen skal anerkende, at det var retsstridigt at iværksætte en undersøgelsesordning, hvorefter A i perioden fra den 10. juni 2016 til den 22. maj 2017 dagligt skulle personundersøges og have sin celle undersøgt.

I sagsomkostninger for Højesteret skal Direktoratet for Kriminalforsorgen betale 30.000 kr. til statskassen.

De idømte beløb skal betales inden 14 dage fra denne højesteretsdoms afsigelse og forrentes efter rentelovens § 8 a.